

AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSÁNAK JELENTÉSE

A CSALÁDON BELÜL VESZÉLYEZTETETT GYERMEK- ÉS FIATALKORÚAK VÉDELME SZOLGÁLÓ ÁLLAMI FELADATOKRÓL HEVES MEGYEI HELYZETJELENTÉS 1997-99 ÉVEKRŐL

AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSÁNAK JELENTÉSE

AZ ELJÁRÁS MEGINDULÁSA

A médiákban egyre gyakrabban megjelenő negatív tartalmú tudósításokra tekintettel – hivatalból – vizsgálatot folytattam annak megállapítása érdekében, hogy a gyermekek veszélyeztetésének illetve veszélyeztetettségének megelőzésével kapcsolatos állami feladatellátás hogyan valósul meg a gyakorlatban, hogyan érvényesülnek ezen a területen a gyermekeket megillető alkotmányos emberi jogok. Az átfogó vizsgálatot az országos helyzet felderítésére terveztem. Erő hiányában azonban csak Heves megyében hajtottam végre.

Már a jelentésemben azt ajánlottam a szociális és családjogi miniszternek, hogy végezzen országos szintű felmérést arról, hogy a gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben (továbbiakban Gyvt.) az 1997. november 1-jei hatályba lépése óta eltelt idő alatt a települési önkormányzatok gondoskodtak-e a gyermekjóléti szolgáltatásról. A miniszter 1999 februárjában arról tájékoztott, hogy a minisztérium által beszerzett adatok szerint az ország településeinek közel 70%-a hozta létre a gyermekjóléti szolgáltatás valamilyen formáját. Most utóellenőrzés keretében Heves megyében ezek működéséről is képet alkothattam.

Vizsgálatom Heves megyében a következő hatóságokra terjedt ki: első fokú gyámhatóságok, a megyei gyámhivatal, a települési önkormányzatok mellett működő gyermekjóléti szolgálatok, a megyei főügyészség, a megyei rendőr-főkapitányság, továbbá a városi rendőrkapitányságok tárgyhoz tartozó tevékenységei.

A VIZSGÁLAT MÓDSZEREI, SZEMPONTJAI, CÉLJA

Heves megyében a vizsgálat során beszereztem a gyermekkorú sértettek sérelmére elkövetett – a szóban forgó – bűncselekmények alapos gyanúja miatt 1997-1999 évben indult nyomozások iratait, ahol már volt, vádiratait. Ezeket munkatársaim áttanulmányozták, majd a vizsgálat szempontjából jelentős adatokat értékelték. Munkatársaim helyszíni ellenőrzéssel, előre elkészített kérdőívek alapján interjúkat készítettek az ifjúságvédelmi szakterületen dolgozó rendőrökkel, ügyészekkel s a megyei gyámhivatal, illetve első fokú gyámhatóságok alkalmazottaival, továbbá gyermekjóléti szolgálat vezetőikkel. Ez volt a vizsgálat első fázisa.

A második szakaszban írásban tájékoztatást kértem az érintett településeken működő gyermekjóléti szolgálatok és gyámhatóságok vezetőitől arról, hogy a hivatalunk által a vizsgálat első fázisában feldolgozott nyomozati anyagokban, vádiratokban szereplő kiskorú sértetté válásáról tudott-e a gyámhatóság, illetve az adott települési önkormányzat mellett működő gyermekjóléti szolgálatának volt-e információja a kiskorú veszélyeztetettségéről. Ha igen, akkor a gyámhatóság, illetve a gyermekjóléti szolgálat rendelkezésére álló, a kiskorú gondozásáról, esetleges védelemben vételéről készült iratok másolatait is bekértem. Ez utóbbi volt a vizsgálat harmadik fázisa.

A helyszíni vizsgálat időpontja: 2000. október 4-5.

Vizsgálatomban törekedtem arra, hogy általános képet kapjak arról, hogy a gyermekvédelmi törvény hatályba lépése óta a Heves megyei települések milyen módon gondoskodtak a gyermekjóléti szolgáltatás megteremtéséről. Ennek keretében mód nyílt arra is, hogy átvilágítsam a megyében működő minden olyan gyermekvédelmi és hatósági feladatot, valamint hatáskört gyakorló szerve tevékenységét, amelyek munkájuk során kötelesek megakadályozni a veszélyeztetettség kialakulását, illetve kötelesek beavatkozni akkor, ha ilyen állapot kialakulása vagy annak közvetlen veszélye a tudomásukra jut. Ellenőrzésem kiterjedt végül a gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének illetve gyakorlati hatékonyságának a vizsgálatára is.

A vizsgálat szempontjából azokat az eseteket értékeltem érdemben, amelyekben az elkövetett bűncselekmény jellege, az elkövetés körülményei arra utaltak, hogy a vizsgált család működésében már jóval a bekövetkezett esemény – bűncselekmény – előtt olyan zavar volt, vagy lehetett, amelyről a gyermekjóléti szolgálatnak, illetve a gyámhatóságnak tudomásuk kellett volna, hogy legyen.

A VIZSGÁLAT MEGÁLLAPÍTÁSAI

III.1. A gyermekbántalmazással kapcsolatos rendőrségi eljárás főbb jellemzői

Az általános tapasztalatok szerint a gyermekkorú és fiatal korú sértettek sérelmére a családon belül elkövetett lelki, illetve testi bántalmazások jelentős többsége ismeretlen marad a hatóságok, különösen a rendőrség előtt. Az ilyen típusú bűncselekményeknél a látencia a világon mindenütt igen nagy. Heves megyében, 1997-ben 108, 1998-ban 77, 1999-ben pedig 67 gyermekkorú sérelmére követtek el bűncselekményt. [Csökkenés – a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság tájékozt

tása szerint – a lány sértettek körében fordult elő, a fiúk esetében – különösen a 0-10 éves korosztály vonatkozásában – növekedést tapasztaltak (1997: 8; 1998: 24; 1999: 28)]. A gyermekkorúak sérelmére elkövetett bűncselekmény-típusok közül a három év alatt, vezető helyen – átlagban közel 60 százalékos arányt képviselve – az általam most nem vizsgált vagy elleni bűncselekmények szerepeltek.

A második helyen a személy elleni, illetve a házasság, család, nemi erkölcs elleni bűncselekmény-fajták (15, illetve 12 eset) találhatók. Az ismertté vált bűncselekmények csökkenő tendenciája – a rendőrség munkatársai szerint – félrevezető. Ennek egyik oka az, hogy a kiskorú veszélyeztetése alapos gyanúja miatt indult büntetőeljárások az esetek döntő hányadában nem vádemeléssel, hanem a nyomozás megszüntetésével zárultak. A félelem, a családtagok hallgatása miatt a cselekmény elkövetése ugyanis legtöbb esetben nem bizonyítható. A súlyosabb – egészségügyi ellátást is igénylő – bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja kivételével egyébként is ritkán indul rendőrhatalósági eljárás kiskorú családon belüli bántalmazása miatt. A hozzátartozók tartanak az elkövető családtag esetleges megtorlásától. A feljelentés és a büntetőeljárás lefolytatásával járó terheket – a többszöri kihallgatást, szembesítéseket, szakértői vizsgálatot – a családok általában nem vállalják. (Hasonló a helyzet a gyermekjóléti szolgálatok munkatársai esetében is, hiszen az elkövető általi fenyegetésnek, megtorlásnak – különösen egy kisebb településen, településrészen – mind ők, mind saját családjaik ki vannak téve.)

A Heves Megyei Rendőr-főkapitányságon kapott tájékoztatás szerint a megyei főkapitányság rendelkezik ún. zöld telefonvonalal, ahol névtelen bejelentéseket is fogadnak. Ennek bekötése, üzembe állítása óta is elenyésző volt az olyan bejelentés, amely a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményekről tájékoztatót. A nyomozások számát tehát nem növelte.

A rendelkezésemre bocsátott adatok szerint az 1997-1999 közötti időszakban Heves megyében a veszélyeztetett kiskorúak száma csökkenő tendenciát mutatott: 1997-ben 11 830-an, 1998-ban 8757-et, míg 1999-ben 7723-at tartottak nyilván. A veszélyeztetettség okok között vezető helyen szerepel az anyagi-szociális helyzet és a szülők, együttélő családtagok alkoholizmusa. A veszélyeztetettek számának csökkenésével ellentétben emelkedett a védelembe vett kiskorúak száma. 1997-ben 234, 1998-ban 279, míg 1999-ben 414 kiskorút vettek védelembe. A gyermekvédelemről szóló törvényben kiemelt jelentősége van a prevenciónak, a veszélyeztetettséget indukáló helyzetek kialakulása megelőzésének. A rendőrség szerint egyedi ügyekben a rendőrségi prevencióra – a nagyfokú leterheltség illetve a mindig is elsőbbséget élvező bűnüldözési feladatok miatt – kevés idő jut. A jogszabályi előírások szerint a rendőrhatalóság bűnüldözési feladatai mellett – különösen az ifjúságvédelmi tevékenység területén – bűnmegelőzési feladatokat is köteles ellátni. Információink szerint Heves megyében a rendőrség törekedett az ifjúságvédelem, a kiskorúak sértetté válásának megelőzésére. Az ezzel kapcsolatos tevékenysége azonban a vizsgált témával csak közvetett összefüggésben van. A főként közlekedésbiztonsággal, illetve kábítószer-fogyasztással kapcsolatban megtartott előadások, tájé-

koztatások, az iskolai tanórák és szülői értekezletek a bűnmegelőzés más területeit célozzák meg.

Vizsgálatom során megállapítottam, hogy a városi rendőrkapitányságokon nincsenek külön ifjúságvédelmi előadók. Ezt létszámbírányal és az állománytábla hiányosságaival magyarázták a helyszíni megbeszélésen résztvevő rendőrök. A gyermekkorúak és fiatalok családon belüli bántalmazása miatt indult büntetőeljárás nyomozati szakaszában azonban többnyire ugyanazok a vizsgálók járnak el. Így biztosítják a kapitányságvezetők azt, hogy a szóban forgó bűncselekmények nyomozása során megfelelően érvényesüljenek a Be. Általános és különös szabályai. A Heves Megyei Rendőr-főkapitányság – országos főkapitányi intézkedés eredményeként – rendelkezik önálló ifjúságvédelmi előadóval. Ez a személy azonban elmondta, hogy a feladata nem a konkrét nyomozati cselekmények végrehajtása. Ehelyett elemző, értékelő munkát végez, propaganda-anyagokat készít, illetve kapcsolatot tart az érintett területen működő civil szervezetekkel.

A helyszíni vizsgálat során azt tapasztaltam, hogy a nyomozati cselekményeket végző rendőröknek a gyermekjóléti szolgálatok munkatársaival csak informális kapcsolata van. A hivatalos eljárás során tudomásukra jutott veszélyeztetettség helyzet kialakulásáról az esetek többségében nem értesítik a gyermekvédelemmel foglalkozó hatóságokat, szervezeteket.

Azt is megállapítottam, hogy – egy város kivételével – az olyan kiskorút nevelő családban, amelyben nagykorú családtag sérelmére elkövetett személy elleni erőszakos bűncselekmény, illetve nagykorú családtag sérelmére elkövetett személy elleni erőszakos bűncselekmény, illetve nagykorú családtag által elkövetett egyéb bűncselekmény miatt folytatott büntetőeljárásban a rendőrhatalóság általában nem értesíti a területileg illetékes gyermekjóléti szolgálatot az esetleges veszélyhelyzetről.

A családban a felnőtt személy sérelmére elkövetett bántalmazás miatt indult nyomozás során – a családban nevelkedő kiskorú védelme érdekében – kiskorú veszélyeztetése alapos gyanúja miatt a vizsgált időtartamban csak kivételesen indult büntetőeljárás.

A Gyvt. 72. § (1) bekezdésében szabályozott ideiglenes hatályú elhelyezéssel 1997-1999 évek között a megyében egy alkalommal élt a rendőrség. Ezzel összefüggésben a rendőrség munkatársai elmondták, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezést követően semmilyen visszajelzést nem kaptak a gyermek további sorsáról. Nem tudják tehát, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezést megszüntetve véglegesen intézeti elhelyezésbe került-e a kiskorú vagy sem.

Általános tapasztalat az is, hogy gyermekbántalmazás miatt általában a rokonok, hozzátartozók kezdeményezték a büntetőeljárást. Gyermekvédelmi hatóságok – illetve ilyen feladatkörrel rendelkező személyek – bejelentést alig tettek. A gyermekvédelmi jelzőrendszer gyakorlatilag tehát alig működik. A rendőrség munkatársai szerint ennek az az oka, hogy a gyámhatóságok és a gyermekjóléti szolgálatok munkatársai – vélt, illetve sokszor valós félelmek miatt – nem vállalják, hogy egyes családok belső életébe egy esetleges büntetőeljárás megindításával – drasztikus módon – beavatkozzanak.

Vizsgálatomat kiterjesztettem annak megállapítására is, hogy hogyan jár el a rendőri szerv akkor, ha kiskorú sérelmére

a családon belül elkövetett báncselekmény jut a tudomására. Ezzel kapcsolatban a rendőrség munkatársai azon az egységes állásponton voltak, hogy a szóban forgó esetekben az igazi megoldás nem a büntetőeljárás mielőbbi és minél gyakoribb elrendelése lenne, hanem a gyermekjóléti szolgálatok család életébe való kellő időben történő beavatkozása. A rendkívül gyakori családon belüli gyermekbántalmazás talán így eredményesen csökkenne.

Ezen kívül a rendőrség képviselői szerint a Gyvt. hatályba lépése óta bekövetkezett szemléletváltás – vagyis az, hogy a gyermeket a lehető legtovább kell a vér szerinti családjában tartani – megnehezítette a gyermekvédelemmel foglalkozó hivatalok, hatóságok munkáját. A két szélsőséges megoldás – tehát vagy a büntetőeljárás megindítása, vagy a kiskorú családban tartása – közötti egyéb intézkedéseket hangsúlytalanoknak, s így általában hatástalanoknak ítélték. Végül a rendőrök szerint az egyes gyermekvédelmi hatóságok igen eltérő módon értelmezik jogaikat és kötelezettségeiket, ezért a gyakorlatuk is igen eltérő.

III. 2. A gyermekbántalmazással kapcsolatos büntetőeljárás során szerzett ügyészégi tapasztalatok

A Heves Megyei főügyész arról tájékoztatott, hogy a főügyészségen – a vizsgálatunk idején – két főállású ügyész kizárólagos feladatkörrel foglalkozik az ifjúságvédelem tárgykörébe tartozó esetekkel. A családon belül elkövetett – és ismertté vált – gyermekbántalmazási ügyekkel kapcsolatban a főügyész megerősítette, hogy ezen a területen valóban rendkívül nagy a látencia.

A főügyészség – törvényességi felügyeleti jogkörében – a közelmúltban vizsgálta a gyámhatóságok védelembé vételi eljárását. Azt tapasztalták, hogy a gyámhatóságok által hozott határozatok a törvényi feltételeknek, előírásoknak megfeleltek. A határozatokhoz kapcsolódó gondozási-nevelési tervek azonban vagy hiányosak voltak, vagy teljesen hiányoztak.

A főügyészség ifjúságvédelemmel foglalkozó egyik munkatársa szerint maga a védelembé vételi eljárás jogi szabályozása okozza a gondozási-nevelési tervek hiányát vagy hiányosságát. Amíg ugyanis a gondozási-nevelési terv felülvizsgálatánál a norma határidőt szab meg, addig magának a gondozási-nevelési tervnek az elkészítését időkorlát nélküli kötelezettségként jelöli meg. A Gyermkek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (kihirdetve 1991. évi LXIV. törvény) 19. cikk 2. pontja szerint a gyermekek védelme érdekében megteendő védelmi intézkedéseknek – többek között – olyan hatékony eljárásokat kell magukban foglalniuk, amelyek a gyermekek és gondviselőik számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé. Az egyezmény hivatkozott cikkelyével nincs összhangban a gyámhatóságokról valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (továbbiakban: Gyer.) vonatkozó rendelkezése. E szerint a védelembé vételt elrendelő határozatban a kirendelt családgondozót fel kell hívni a gondozási-nevelési terv elkészítésére. Ennek határidejét azonban a kormányrendelet nem szabja meg. Így e tervek elkészítése esetenként több hónapig is tarthat. Egyetértve a főügyészség if-

júságvédelmi ügyekkel foglalkozó munkatársaival megállapítottam, hogy a Gyer. előbbieken feltárt hiányossága magában hordozza a gyermek védelemhez való alkotmányos, emberi joga, és a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelménye sérelmének közvetlen veszélyét.

III. 3. A gyermekjóléti szolgálatok és a gyámhivatalok munkatársaival folytatott szakmai konzultáció tapasztalatai

A Gyvt. előírása szerint a települési önkormányzatnak a gyermekjóléti szolgálat szervezését, irányítását és összehangolását gyermekjóléti szolgálat működtetésével vagy családsegítő szolgálat keretében, illetve külön jogszabályban meghatározott képesítési előírásoknak megfelelő személy foglalkoztatásával kell biztosítani.

Heves megye 118 települése közül a gyermekjóléti szolgáltatást 53 településen (45%) önálló családgondozó alkalmazásával, 15 településen (12,6%) önálló családgondozó alkalmazására létrehozott társulással, 10 településen integrált intézménnyel (8,5%), 30 településen (25,4%) intézményi társulással oldják meg. A megye 10 (8,5%) kistépülésén jelenleg a gyermekjóléti szolgáltatás semmilyen formája nem működik.

A megyei gyámhivatal vezetője – kezdeményezésemre – személyes konzultációra összehívta a megye tizenegy települése gyermekjóléti szolgálatának és gyámhatóságának munkatárait. A konzultáción a megyeszékhely, a megye nagyobb és kisebb lélekszámú városainak, községeinek munkatársai vettek részt. A tizenegy település közül háromban integrált intézményként, négyben intézményi társulásként működik a gyermekjóléti szolgálat, végül ugyancsak háromban önálló családgondozót alkalmaznak. Egy településen 2000. október 1-jétől nem működik gyermekjóléti szolgáltatás. Néhány kisebb településen előfordult, hogy a gyermekjóléti szolgáltatás ellátására közhasznú munkást foglalkoztattak. Ezt a szakemberek – joggal – aggályosnak tartják. A közhasznú munkás feltehetőleg nem rendelkezik megfelelő szakképzettséggel. Nagyobb baj az, hogy nem közalkalmazott vagy köztisztviselő, akit titoktartási eskü kötne. Feladatát csak átmenetileg látja el. Eközben a családok olyan jellegű problémáival kell foglalkoznia, amelyek megoldása komoly szaktudást és a családokkal történő folyamatos, töretlen együttműködést igényel. Gondot jelent, ha a működtető a minimális tárgyi feltételeket sem tudja biztosítani. Például, ha családgondozó nem tudja a tőle segítséget kérő olyan helyen fogadni, ahol a baba került szülő, vagy gyermek négy szemközt oszthatná meg vele a problémáit.

A Gyvt. előírja, hogy a gyermekjóléti szolgáltatásnak a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében veszélyeztetettséget észlelő – és jelzőrendszert kell működtetnie. A gyermekjóléti szolgálatok munkatársai elmondták, hogy a családjuk által veszélyeztetett gyermekek esetében a szomszédok ritkán jeleznek. Általában félnek attól, hogy kitudódik ki volt a bejelentő és a család felnőtt tagjai „bosszút állnak” rajtuk. Több esetben – főleg a kisebb településeken – a védőnők is tartanak a család megtorlásától. Ezért ha bejelentési kötelezettségüknek eleget is tesznek, nevük elhallgatását kérik.

A segítő szakemberek megítélése szerint az iskolák, óvodák gyermekvédelmi felelőseivel jó a kapcsolatuk, jelzési kötele-

zetségüknek az ott dolgozók eleget tesznek. A gyermekjóléti szolgálatok és iskolák, óvodák konfliktusa a szemléleti különbségben fedezhető fel. Miközben ugyanis a gyermekjóléti szakember feladata az lenne, hogy lehetőség szerint a gyereket ne emelje ki a családból, addig a pedagógusok körében még mindig uralkodik az a szemlélet, hogy a problémás gyereket jobb „intézetben” elhelyezni, mert akkor legalább nem zavarja tovább az iskolai, óvodai „munkát”.

Több településen az érdekeltek esetmegbeszélésen tájékoztatóan fel a családok problémáit, együttesen döntenek a segítség mértékéről is. Az esetmegbeszéléseket változó – heti, havi, kéthavi – gyakorisággal tartják. Írásban azonban nem mindig rögzítik az ott elhangzottakat.

A tizenegy település közül kettő képviselője úgy nyilatkozott, hogy az orvosokra nemigen számíthatnak mint ismeretközlőkre. A rendőrséggel való kapcsolattartásról mindössze három település családgyógyógyozója mondta azt, hogy a kapcsolat jó, egymásnak jelzik, ha tudomásuk van a gyermek veszélyeztetettségéről. Egy településen csak akkor szignalizál a rendőrség, ha azt a gyermekjóléti szolgálatok kéri, további hét településen azonban egyáltalán nincs kapcsolat a rendőrséggel.

A gyermekjóléti szolgálatok munkatársai örömmel veszik, ha a családok önként keresik fel őket, és nem csak kéri, hanem igénylik is a segítségüket. Az alkoholista szülőkkel szemben azonban tehetetlennek érzik magukat. Az alkoholbetegek kényszergyógykezelése ugyanis megszűnt. A súlyosan alkoholfüggő szülők, ha a gyermekeik egészséges fejlődését súlyosan veszélyeztetik, akkor még mindig a gyermeket emelik ki a családból, és nem a veszélyeztető gondozást igyekeznek megoldani.

A konzultáción résztvevő tizenegy település közül négyben a gyermekjóléti szolgáltatás működése óta nincs tudomásuk gyermekbántalmazásról. (Egy településen egyszer a bántalmazott gyermek édesanyja jelzett, de itt az elkövető is kiskorú volt, gyakorlatilag gyerekek közötti verekedésről volt szó.) A további hat településen a vizsgált években a gyermekjóléti szolgáltatás összesen tíz esetben szerzett tudomást gyermekbántalmazásról. Ebből hat esetben a gyermeket fizikailag bántalmazták, négy esetben pedig szexuálisan zaklatták. Az említett esetek közül az elkövető hatszor a vér szerinti szülő, négyszer a nevelőszülő volt. A gyermekjóléti szolgálatnak öt esetben a bántalmazott gyermek, egyszer az óvoda, egyszer az iskola, egyszer a védőnő, egyszer a gyámhivatal, kétszer a bántalmazott gyermek szomszédja jelzett. A szomszédság jelzése egy esetben csak a bántalmazott gyermek saját jelzését erősítette meg. A gyermekbántalmazást észlelő védőnő viszont nem merte a „jelentését” leírni. A bántalmazott gyermekek közül négy családban a gyerekeket védelembe vették. Egy család esetében a vizsgálat idején még kezdeti stádiumban volt az ügy, ezért csak a védelembe vételi javaslatról számolt be a szolgálat képviselője. Négy családból ki kellett emelni a gyerekeket. Egy anyát a gyermekeivel anyaatthonban helyeztek el, a bántalmazó apa pedig börtönbüntetését tölti. A tíz esetből ötben kezdeményeztek büntetőeljárást.

A vizsgálat során áttanulmányozott vádiratokból és nyomozati iratokból tizenhatot értékeltem érdemben és részletesen. A tizenhatból tizenkét esetben kiskorú veszélyeztetésének

büntette alapos gyanúja miatt indult büntető eljárás. A kiskorú veszélyeztetése egy esetben súlyos testi sértés büntette elkövetése alapos gyanújával is párosult. Kizárólag súlyos testi sértés büntetnének alapos gyanúja miatt két esetben indult büntetőeljárás. Ezen kívül az elkövető nevelése alatt álló sérelmére elkövetett szemérem elleni erőszak büntetnének alapos gyanúja miatt indult egy nyomozás, és ugyancsak egyszer 12. életévét be nem töltött, az elkövető nevelése alatt álló személy sérelmére elkövetett erőszakos közönség büntette miatt emelt vádat az ügyészség.

III. 4. A vizsgálat szempontjából relevánsnak minősített esetekben a megkeresett gyámhatóságok és a gyermekjóléti szolgálatok válaszainak elemzése

1. Kiskorú veszélyeztetése büntette elkövetésének alapos gyanúja miatt az anya bejelentésére indult egy eljárás az apa ellen. A gyermekjóléti szolgálat elődje, a családsegítő központ már 1993-ban foglalkozott a családdal. Ekkor a gyerekek tanulmányi munkáját fejlesztő és gyógypedagógus segítette. Az anya 1998. januárjában az akkor már működő gyermekjóléti szolgálat segítségét kérte.

Még a büntetőeljárás megindulása előtt az anya jelezte, hogy családi konfliktusai miatt gyermekeivel együtt a szüleikhez kellett költöznie. Jelzési kötelezettségének az iskola gyermekvédelmi felelőse is eleget tett. A gyermekjóléti szolgálat az anya jelzése után azonnal megkezdte a család alapellátásban való gondozását. A családgyógyozásba bevonták az iskolát, a családsegítő szolgálatot, a nevelési tanácsadót. A gyermekjóléti szolgálat jogásza az anyának jogi segítséget adott válóperéhez és a vagyonmegosztáshoz. A családgyógyozó az apával is felvette a kapcsolatot. Az apa nem értette, mi a probléma, a közös lakást nem akarta elhagyni. Véleménye szerint gyermekei és felesége jó helyen vannak a nagyszülőknél, fél sem merült benne, hogy neki kellene a közös lakást elhagynia. Az anya 2000. áprilisában kizárólagos lakáshasználati jogot kapott. Ettől kezdve már csak anyagi problémái miatt igényli a gyermekjóléti szolgálat segítségét, egyebekben a család gondozása sikeres volt. A gyermekjóléti szolgálat az alapellátás keretében megoldotta a problémákat, védelembe vételi javaslatot nem tett a jegyzőnek, ezért a gyámhatóság nem foglalkozott a gyermekekkel. A büntetőeljárás kimeneteléről nem kaptam információt.

2. Egy másik esetben három kiskorú gyermek veszélyeztetése büntette elkövetésének alapos gyanúja miatt az anya ellen – a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat feljelentésére – indult büntetőeljárás. A legidősebb gyermek a nyomozás elrendelésekor 3 éves, a legfiatalabb pedig újszülött volt. A szomszédok bejelentést tettek a gyermekjóléti szolgálatnál arról, hogy a gyermekek anyja és a vele egy háztartásban élő nagyszülő életkörülményei és életvitele nem alkalmas gyermekek nevelésére. A gyermekek apja ekkor börtönbüntetését töltötte. A bejelentést követően a családgyógyozó, a gyámügyi előadó és a védőnő együtt meglátogatták a családot. A családlátogatás tapasztalatai alapján a következő napon a gyermekek védelembe vételét kezdeményezték. A védelembe vétel után megvizsgálták, hogy a gyermekek elhelyezése megoldha-

tó lenne-e családba fogadással, de a gyermekeket családba fogadó közösséget nem találtak. A védelembé vétel után a család gondozása nem vezetett eredményre. A gyermekek gondozását, etetését, felügyeletét továbbra sem látta el sem az anya, sem a nagymama. Ezért a gyermekjóléti szolgálat javaslatára a gyámhivatal a gyermekeket 1998. augusztusában gyermekvédelmi gondoskodásba vette. Októberben a gyámhivatal keresetet indított az anya szülői felügyeletének megvonására. A három gyermek azóta is gyermekvédelmi gondoskodásban él. Mivel három kisgyermekről volt szó, a védőnőnek a családot rendszeresen kellett, vagy kellett volna látogatnia. Felmerül a kérdés, hogy ha a szomszédok is észrevették, hogy a gyermekek ellátatlanok, akkor a védőnő, akinek a családdal rendszeresen volt kapcsolata, miért nem vette észre a gyermekek elhanyagoltságát, vagy ha észrevette, miért nem jelezte azt.

3. Volt olyan ügy is, melyben kiskorú veszélyeztetése büntetése elkövetésének alapos gyanúja miatt a területileg illetékes jegyző feljelentésére, négy kiskorú gyermek anyja ellen indult büntetőeljárás. Ebben az esetben az anya elhagyta a családját, gyermekeit, akik közül az egyik csecsemőkorú volt, az apára hagyta. 1997. júniusában az anya édesapja jelentette be, hogy lánya elhagyta négy kiskorú gyermekét. Az apa a három idősebb gyermeket nevelte, de a csecsemő gondozását sem az apa, sem a nagyszülők nem tudták vállalni. A gyámhatóság nyilatkozta a gyermek nagynénjéről, hogy a csecsemő gondozását, nevelését elvállalná-e. Válasza nemleges volt, ezért a csecsemőt intézeti nevelésbe vették. Az anya az ősz folyamán visszaköltözött férjéhez. Novemberben a szülők kérték a csecsemő intézeti nevelésének megszüntetését. A csecsemő otthon vezetője ezt csak azután javasolta, miután meggyőződött arról, hogy a szülők rendszeresen látogatták gyermeküket, nevelésére alkalmasnak találta őket. A gyámhivatal 1998. augusztusában visszahelyezte a gyermeket a családjába, egyben elrendelte a csecsemő utógondozását. A család időközben lakóhelyet változtatott, de ezen a településen is gondozza őket a gyermekjóléti szolgálat. A büntetőeljárás kiemeléséről nem kaptam információt.

4. Kiskorú veszélyeztetése miatt a két sértett gyermek édesanyja is tett büntető feljelentést a gyermekek édesapja ellen. Az édesanya már 1996-ban felkereste az akkori családsegítő szolgálatot. Kezdetben csak díjhátraléka miatt kért anyagi segítséget, később feltárta a család belső problémáit is. A családon belül folyamatos volt a viszály, veszekedés. Ekkor jogi segítséget kapott válókeresete benyújtásához. A válókeresetet az anya 1997. elején adta be az illetékes városi bírósághoz. Ezt követően a családsegítő munkatársai szinte napi kapcsolatban voltak vele. Az asszony közölte, hogy férje őt is, a gyerekeket is rendszeresen bántalmazza. A családgondozó elkísérte látogatást vetetni és a rendőrségre kiskorú veszélyeztetése büntetésének alapos gyanúja miatt a feljelentést megtenni. A családsegítő szolgálat a családdal folyamatosan kapcsolatban volt. A gyermekjóléti szolgálatnál az anya 1998. szeptemberében bejelentette, hogy az elhúzó válóper miatt gyermekével együtt folyamatosan veszélyben van, ezért a közös lakásból kénytelen volt az apai nagyszülőkhöz költözni. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa meghallgatta az apát, aki tagadta a problémát. A gyermekek veszélyeztetettségéről a gyámhatóság is értesült.

A gyámhatóság is kérte a gyermekjóléti szolgálat véleményét arról, hogy védelembé vegyék-e a gyerekeket. Esetmegbeszélés után a gyermekjóléti szolgálat a család alapellátásban való gondozását javasolta. A szülők kapcsolatukat az elmúlt időszakban rendezték, nem váltak el. Mindketten dolgoznak, a lakbért fizetik, gyermekeik iskolába járnak. Jelenleg már a család alapellátásban való gondozása sem szükséges. Az anya önkéntesen fel szokta keresni a gyermekjóléti szolgálatot, de már csak anyagi gondjaikkal kapcsolatosan kér segítséget. Az apa az ellene indult büntetőügyben felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

5. Ugyancsak az anya jelentette fel a rendőrségen férjét két kiskorú gyermekének veszélyeztetése miatt. Az asszony már 1996. októberében felkereste a családsegítő központot, válóperéhez kért jogi tanácsot. A jogi segítségen túl az álláskeresésben és ajándécsomaggal is segítették. A szülők 1998. júniusában elváltak. A gyermekjóléti szolgálat a válást követően a kapcsolattartási problémák rendezésében is segítségükre volt. A gyermekek nem szívesen mentek az apjukhoz. A gyermekjóléti szolgálat pszichológusa ennek megoldásában volt segítségükre. Az apa egy alkalommal, amikor a gyermekekért ment, megütötte az anyát. Ekkor a szolgálat jogászja jogi tanáccsal segítette az asszonyt. Az asszony további segítséget kapott a gyermektartásdíjnak az apa jövedelméből való letiltásához, a kapcsolattartás újraszabályozásához. 1999-ben sikerült a közös lakást eladni, az anya új lakást vett, ahol gyermekeivel már nyugodt körülmények között él. Az asszony 2000. júliusában megköszönte a gyermekjóléti szolgálat segítségét, tovább már az alapellátásban való családgondozásra nem tartott igényt. A családsegítő központ, majd a gyermekjóléti szolgálat a családot a probléma felmerülésétől kezdődően segítette, az alapellátáson túl gyermekvédelmi gondoskodásra nem volt szükség, ezért a gyámhatóság a családdal nem foglalkozott. A gyermekek apja az ellene indult büntetőügyben felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

6. Volt olyan eset, amikor mindkét szülő ellen kiskorú veszélyeztetése büntetése elkövetésének alapos gyanúja miatt, a gyermekjóléti szolgálat kezdeményezésére indult eljárás. Az ügyben az apa 1998. szeptemberében felkereste a gyermekjóléti szolgálatot. Elmondta, hogy felesége elhagyta, saját édesanyja pedig – egészségi állapota miatt – nem tudja hat éves fiát ellátni. A gyermekjóléti szolgálat az apa bejelentését követően környezettanulmányt készített a család lakóhelyén. Megállapították, hogy a gyermek veszélyeztetett, szellemileg retardált, óvodába nem jár, társadalombiztosítási kártyája nincs, ol-tási lapja hiányos. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa felajánlotta a segítségét az apának hivatalos ügyei intézéséhez és a beteg nagyszülő orvosi ellátásához. A férfi a segítséget elhárította. Októberre a gyermekjóléti szolgálat időpontot kapott a tanulási képességet vizsgáló bizottságtól a gyermek iskolai képességének vizsgálatára. A vizsgálatra az apa nem vitte el a gyermeket. A szomszédoktól novemberben bejelentés érkezett a gyámhatósághoz. A bejelentés szerint a gyermek a kutyával együtt a lakásba be volt zárva. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa a bejelentést követően felkereste a családot, és a gyermek azonnali ideiglenes hatályú gyermekotthoni elhelyezését kérte. A gyámhivatal a gyermeket 1999. januárjában átmene-

ti nevelésbe vette, azóta is gyermekvédelmi gondoskodásban – nevelőszülőnél – nevelkedik. A gyámhatóság a gyermeket nem vette védelembe, mert az alapellátásban való családgondozás tapasztalatai szerint a gyermek gondozását, nevelését a család nem tudta ellátni, ezért a védelembe vételi eljárás kihagyásával a gyermek érdekében azonnali gyermekotthonba utalására volt szükség. A Heves Megyei Főügyészség a szülők ellen vádat emelt.

7. Egy 16 éves fiú sérelmére elkövetett súlyos testi sértés alapos gyanúja miatt tett feljelentést a gyermeket tanító pedagógus. A fiú kollégista volt. Lakóhelyén sem a gyermekjóléti szolgálat, sem a gyámhatóság nem tartotta nyilván. Az illetékes gyámhivatal tájékoztatása szerint a család saját tulajdonú házban, nyugodt körülmények között él. A szülők két gyermeket nevelnek, soha nem merült fel, hogy a gyermekek veszélyeztetettek lennének. A rendőrségtől kapott információk között nem szerepel, hogy ki volt az elkövető, ezért a gyámhatóság tájékoztatásából csak következtetni lehet arra, hogy a kollégista fiút nem feltétlenül családtagja bántalmazta. A büntetőeljárás kimeneteléről nem kaptam információt.

8. Volt példa arra is, hogy a területileg illetékes önkormányzat gyámügyi előadója tett feljelentést kiskorú veszélyeztetése és súlyos testi sértés büntette elkövetésének gyanúja miatt a gyermek szülei ellen. A szomszédok 1997. novemberében tettek bejelentést a gyámhatóságon, hogy a 20 hónapos kislányt a szülei napközben magára hagyják. A gyámhatóság munkatársa a helyszínen megállapította, hogy a bejelentés igaz. A kisgyermeken fagyási sérülések voltak, élete közvetlen veszélyben forgott. A gyermeket azonnali hatállyal gyermekotthonba helyezték. A gyámhivatala a védőnő és a gyámhatóság kérésére pert indított a szülői felügyeleti jog megvonása iránt is. A gyámhatóság szerint a bűncselekmény elkövetése előtt nem volt a családban olyan zavar, amely beavatkozást igényelt volna. Soha, senki nem jelzett a gyámhatóságon, a család anyagi segítséget sem kért. Ennek ellentmond, hogy a rendőrség szerint a kisgyermek már korábban is volt hasonló jellegű bűncselekmény sértettje, az elkövető akkor az apa volt. A településen a gyermekjóléti szolgáltatást 4 órában gyesen lévő óvodapedagógus látja el. A büntetőeljárás további kimeneteléről nem kaptam információt.

9. 1997-ben az anya feljelentése alapján indult büntetőeljárás a gyermek apja ellen. A sértett 12. életévét be nem töltött gyerek az apa nevelésére is bízott személy volt. A büntetőfeljelentés szerint alapos volt a gyanú arra, hogy az apa erőszakos közöszlenség büntetést követte el gyermeke sérelmére. A gyámhatóságra a sértett kislány édesanyja biztatására ment be. Elmondta, hogy apja többször megerőszakolta, és segítséget kért. A gyámhatóság a családban nevelkedő öt kiskorú gyermeket azonnali hatállyal ideiglenesen gyermekotthonba utalta. Néhány héten belül sikerült az anyát és gyermekeit anyaotthonban elhelyezni, ezért a gyámhatóság a gyermekek ideiglenes hatályú beutalását megszüntette. A bűncselekmény elkövetését megelőzően a gyámhatóságnak nem volt tudomása a családban nevelkedő gyermekek veszélyeztetettségéről, nem jelezte senki, hogy a család működésében zavarok lennének. A gyermekek nem voltak veszélyeztetettként nyilvántartva. Az apát az ellene indult büntetőügyben a bíróság hét év fegyházbüntetésre ítélte.

10. A következő esetben az apa ellen a büntetőeljárás az anya feljelentése alapján indult a nevelése, gondozása alatt álló sértett sérelmére folytatólagosan elkövetett szemérem elleni erőszak büntette alapos gyanúja miatt. Az apa 1997. és 1999. között több ízben utasította lányát arra, hogy vetközzön le, és megvizsgálta, hogy szűz-e. Egyszer az apa saját nemi szervét nemi vágya kielégítése érdekében lánya nemi szervéhez érintette. A gyermek apja a büntetőeljárás megindulása után is a családjával élt, sem a rendőrség, sem az ügyészség nem jelezte a gyermek veszélyeztetettségét a gyermekjóléti szolgálatnak vagy a gyámhatóságnak. Az anya sem kért tőlük segítséget. A gyermek veszélyeztetettségéről a gyermekjóléti szolgálat először 2000. februárjában szerzett tudomást. Az alapellátásban való gondozás oka az volt, hogy a 15 éves lány élettársi kapcsolatot létesített. Az iskolában zavarta társai tanulmányi munkáját, ezért magántanuló lett. A gyermekjóléti szolgálat és a gyámhatóság csak 2000-ben kezdett el foglalkozni a családdal. A családgondozó csak a környezettanulmány készítésekor tudta meg, hogy az apa ellen büntetőeljárás van folyamatban. Ekkor felajánlotta a pszichológus segítségét, de ezt a lány visszautasította. Úgy érezte már túl van a megrázkódtatáson, nem akarja feleleveníteni azt, ami vele történt. Az iratanyagokból az derült ki, hogy a lány éppen az apa tette miatt menekült az élettársi kapcsolatba. Az apa jelenleg börtönbüntetését tölti.

11. Súlyos testi sértés büntette elkövetésének alapos gyanúja miatt a sérülést szenvedett gyermek családjára tett feljelentést. A sértett gyermek családjával sem a gyermekjóléti szolgálatnak sem a gyámhatóságnak nem volt kapcsolata, mert a gyermek nem volt veszélyeztetett. A sérülést a sértettel közel azonos korú gyermek okozta játék közben, vele a gyermekjóléti szolgálat korábban is foglalkozott. Az „elkövető” agresszív, kötözködő magatartás és a másik gyermeknek okozott súlyos testi sértés miatt a jegyző védelembe vette.

12. Kiskorú veszélyeztetése büntette elkövetésének alapos gyanúja miatt a gyermek apja ellen az anya feljelentésére indult meg a büntetőeljárás. Miután a szülők között az élettársi kapcsolat megszakadt, az apa rendszeresen feltörte a lakás ajtaját, volt élettársát bántalmazta, de a gyereket soha nem bántotta. A gyermeket anyja pszichológushoz hordta, sem a gyámhatóságtól, sem a gyermekjóléti szolgálattól nem kért segítséget. Jelzés hiányában egyik szervnek sem volt tudomása a gyermek veszélyeztetettségéről. Az anya azóta kizárólagos lakáshasználatot szerzett, gyermeke már nincs veszélyben. A büntetőfeljelentés további kimeneteléről nem kaptam információt.

13. Ugyancsak kiskorú veszélyeztetése büntette alapos gyanúja miatt 1997-ben az apa ellen indult eljárás az anya feljelentése alapján. Az apa abban az időben nagy mennyiségű alkoholt fogyasztott, családját bántalmazta. Az anya 1998. elején a gyámhatóság segítségét kérte. A gyámhatóság beidézte az apát, kilátásba helyezték a gyermekek védelembe vételét. Az apa változtatott magatartásán, ezért a gyermekek védelembe vételére nem került sor. Mire a gyermekjóléti szolgálat értesült a család problémáiról, addigra már az anya visszavonta feljelentését, életük harmonikusabbá vált, ezért a családot alapellátásban sem gondozzák.

14. Az anya ellen 1997-ben a gyámhatóság feljelentésére indult meg a büntetőeljárás, melynek kimeneteléről nincs tudomásom. A szülők válása után ikerlányaik egyikét édesanyjuk, másikat édesapjuk és apai nagyanjuk nevelte. Az anya a gyermek nevelését elhanyagolta, fizikailag is bántalmazta. A gyermek veszélyeztetettségét a gyámügyi előadó felismerte, jelezte a rendőrségnek és az apának, aki volt felesége bejegyzésével másik gyermekét is magához vette. Azóta a bíróság a másik gyermeket is az apánál helyezte el, ahol testvérével együtt megfelelő körülmények között nevelkedik, ezért nincs szükség a család gondozására. Az anyának nincs kapcsolata gyermekeivel.

15. 1997. májusában a szomszédok a gyámhatóságon bejelentették, hogy az öt éves kislány szülei napközben rendszeresen, időnként éjszakára is magára hagyják. A szomszédok látták el élelemmel és meleg ruhával a gyermeket. A bejelentést a gyámügyi előadó, a rendőrség és a védőnő a helyszínen ellenőrizte. Meggyőződtek arról, hogy a bejelentés igaz. A helyi rendőrkapitányság kiskorú veszélyeztetése büntett alapos gyanúja miatt nyomozást rendelt el, melynek kimeneteléről nincs tudomásom. A gyermeket azonnali hatállyal ideiglenesen gyermekotthonba helyezték. A bejelentést megelőzően a védőnő többször megpróbált a lakásba bejutni, mindig sikertelenül. Miután a család a településre költözött, a gyermeket nem jelentették be egészségügyi ellátásra, a védőnő ezért próbálta meg felvenni a szülőkkel a kapcsolatot. A gyermekjóléti szolgálat 1998. júniusában alakult meg a településen.

16. Kiskorú veszélyeztetése büntettének alapos gyanúja miatt az apa ellen 1999-ben indult büntetőeljárás, melyet a Heves Megyei Főügyészség bizonyítottság hiányában megszüntetett. A kiskorú maga jelezte a problémát és kérte családból való kiemelését. A gyermeket először nagynénje fogadta családba, majd miután a gyermekvédelmi gondoskodásnak ez a formája nem vezetett eredményre, a gyámhivatal a kiskorút átmeneti nevelésbe vette, és gyermekotthonba helyezte. Szülei nem tartják vele a kapcsolatot. A településen a gyermekjóléti szolgálat 1998. augusztus 1-jén alakult meg, de a működésükhöz szükséges feltételeket (irodahelyiség, dologi feltételek) csak 1999. szeptemberében kapták meg. A gyermekjóléti szolgálat vezetőjének véleménye szerint kezdetben sem a családgondozó, sem az önkormányzat nem volt tisztában azzal, hogy a gyermekjóléti szolgálat mint segítő szolgáltatás mit jelent. A működés elején természetesen nem volt jelzőrendszer sem; ezért csak önkéntes segítségkérésről lehetett szó.

IV. ÖSSZEGZÉS

Köztudott, hogy a gyermekbántalmazással kapcsolatos bűncselekményeket nagyon nehéz felderíteni. Ez különösen érvényes azokra a bűncselekményekre, amelyekben a gyermek vagy fiatal korú sértettek szexuális zaklatásnak vannak kitéve. Ilyenkor mind a családtagokban, mind a sértettekben olyan erős a szégyenérzet, hogy önként nem, vagy csak nagyon nehezen kérnek segítséget. (9. és 10. pontban leírt esetek.) Ezekben az esetekben a sértett gyermek és a szülő számára is nagy segítséget jelentene, ha a rendőrség a büntetőeljárás megindulását követően hivatalból értesítené a gyermekjóléti szolgál-

latot. A segítő szakemberek ezt követően a pszichológus, jogász, családgondozó szolgálatait ajánlhatnák a megroppant családnak, de különösen a sértettnek.

A gyámhivatalokkal és a gyermekjóléti szolgálatokkal folytatott konzultáció, valamint a feldolgozott vádiratokból és nyomozati iratokból az derült ki, hogy a rendőrség a Gyvt. 17. § (1) bekezdésének d.) pontjában és (2) bekezdésében rögzített jelzési kötelezettségének nem tesz maradéktalanul eleget. A jelzőrendszer bővülését bizonyítja viszont, hogy egyes településeken a gyermekjóléti szolgálatok esetmegbeszélő csoportjának állandó tagja a rendőrség ifjúságvédelemmel foglalkozó munkatársa. A Heves Megyei Főügyészség által a védelemben vételi eljárások törvényessége tárgykörében végzett vizsgálatának eredménye szerint a gyámhatóságok és a gyermekjóléti szolgálatok mellett a rendőrség is többször kezdeményezett védelemben vételi eljárást. A védelemben vétellel kapcsolatban mind a konzultáción szerzett tapasztalatok, mind a gyermekjóléti szolgálatoktól bekért iratok feldolgozása megerősítette azt, hogy a Gyer. nem ír elő határidőt a gondozási, nevelési tervek elkészítésére, ezért sérülhet a gyermekek kiemelt védelemhez való joga, valamint a jogbiztonság követelménye is veszélyben van. A hatályos jogi szabályozás a családgondozó lelkismeretére bízva mikor készíti el a tervet. A jegyző a védelemben vett gyermekkel és szüleivel csak akkor tudja az elkészült gondozási nevelési tervet ismertetni, ha azt már eljuttatta hozzá a családgondozó. Mivel a gondozási, nevelési terv a gyermek veszélyeztetettségének megszüntetésére határoz meg feladatokat, annak késedelmes – határidőhöz nem kötött – elkészítése, ismertetése, elfogadása a gyermek veszélyeztetettségének fokozódását eredményezheti.

A gyermekjóléti szolgálattól kapott iratanyagok feldolgozása során számomra egyértelművé vált, hogy a Gyvt. hatálybalépése előtt is működő családszolgálatok központok tevékenységét, feladat körét a lakosság ismerte. Ahol volt ilyen, ott a bajba jutott emberek, akár a családszolgálat központtól, akár a később megalakuló gyermekjóléti szolgálattól könnyebben kértek segítséget. (Lásd az 1., 4., 5., és 6. pontban leírt eseteket.) A családszolgálatok központok és a gyermekjóléti szolgálatok elsősorban akkor tudnak beavatkozni, ha a rászorulóknak önként kérik a segítségüket és együttműködnek velük. Ehhez viszont nélkülözhetetlen, hogy az adott településen működjön a gyermekjóléti szolgáltatás valamilyen formája, az ott élőknek tudomásuk legyen arról, hogy mivel foglalkoznak, szükség esetén bizalommal forduljanak hozzájuk. Ilyenkor az alapellátás keretében is meg tudják oldani a család problémáit, a gyermekek védelemben vételére esetleg nem lesz szükség.

Aggályosnak tartom, hogy a védőnők még azokban az esetekben sem jelzik a veszélyeztetettséget, ha olyan korú gyermekről van szó, akinek rendszeres látogatása a védőnő kötelessége. (Lásd a 2. és 8. pontban feldolgozott eseteket.) Ezt támasztja alá a Heves Megyei Főügyészség már hivatkozott törvényességi felülvizsgálata is, mely szerint „a megvizsgált (a gyermek védelemben vételét kezdeményező) ügyek közül egyetlen egy sem indult védőnői, háziorvosok, illetve házi gyermekorvosok kezdeményezésére, de ügyészségek, bíróságok, társadalmi szervezetek, egyházak és ala-

pítványok sem jeleztek veszélyeztetett kiskorúakat a gyermekjóléti szolgálat, vagy a gyámhatóságok, gyámhivatalok felé.”

Ahol a gyermekbántalmazással kapcsolatos bűncselekmény elkövetése idején még nem alakult meg a gyermekjóléti szolgálat, ott természetesen nem tudtak segíteni. (Lásd a 8., 15., és 16. pontban feldolgozott eseteket.)

Vizsgálatom során megállapítottam, hogy Heves megye településeinek 91,5 százalékában működik a gyermekvédelmi szolgáltatás valamilyen formája. A Gyvt. 1997. november 1-jei hatálybalépése óta eltelt mintegy három év alatt az önkormányzatok, de maguk a szakemberek is egyre inkább érzik azt, hogy erre a fajta szolgáltatásra szükség van, a segítőkre nagy felelősség hárul, és a feladatuk nehéz. A szolgáltatást igénybe vevők is kezdik megismerni tevékenységüket, szerencsés esetben önként kértek segítséget. A Gyvt. által kötelezően előírt jelzőrendszert a gyermekjóléti szolgálatok általában működtetik. Az együttműködők köre azonban bővíthető, a közös munka hatékonysága az elvárástól elmarad. A vizsgálat tapasztalatai azt mutatják, hogy a védőnők, orvosok, ügyészek, bírák, a rendőrség jelzései elmaradnak, vagy hiányosak. Kisebb településeken a Gyvt. hatályba lépését követő kezdet időszakban előfordult, hogy ahol önálló családgondozó alkalmazásával látták el a gyermekjóléti szolgáltatást a képesítési előírásoknak nem megfelelő személyt bíztak meg a feladat ellátásával. Mindezekkel sérült a gyermekek Alkotmányban rögzített kiemelt védelemhez és gondoskodáshoz, valamint a lehető legmagasabb testi és lelki egészséghez fűződő alkotmányos, emberi joga.

AJÁNLÁSOK, KEZDEMÉNYEZÉSEK

Ajánlások

A gyermeki jogok védelme és a gyermekvédelmi törvényben foglaltak érvényesítése érdekében az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. Törvény (Obtv.) 20. § (1) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján ajánlom:

I. A Szociális és Családügyi Miniszternek, hogy egészítse ki a gyámhatóságokról, valamint a gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. Rendeletet olyan előírással, amely kötelezően meghatározza, hogy az arra rászoruló gyermek védelembe vételéről rendelkező határozatnak tartalmaznia kell azt a határidőt, amelyen belül a gondozási-nevelési tervet el kell készíteni.

2. Heves Megye Közigazgatási Hivatala vezetőjének, hogy határidő kikötése mellett hívja fel a mulasztásban megnyilvánuló törvénysértés megszüntetésére azoknak a települési önkormányzatoknak a képviselőtestületét, melyek a Gyvt. 40. § (1) bekezdésében meghatározott gyermekjóléti szolgálatot eddig nem hozták létre.

3. A Belügyminiszternek, hogy fontolja meg a bűnügyek rendőrségi nyomozásáról szóló 40/1987. számú BM utasítás kiegészítését olyan előírással, melynek alapján a rendőri nyomozó hatóság köteles értesíteni a kiskorú lakhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatot és a kiskorú lakhelye szerint illetékes első fokú gyámhatóságot abban az esetben, ha a kiskorút nevelő család nagykorú tagjával szemben – a kiskorú erkölcsi, szellemi, testi fejlődését veszélyeztető – bűncselekmény alapos gyanúja miatt indul büntetőeljárás.

4. A Legfőbb Ügyésznek, hogy gondoskodjon arról, hogy az ügyészségek a nyomozás törvényessége feletti felügyelet keretében ellenőrizzék azt, hogy a nyomozást folytató rendőri szerv értesíti-e a kiskorú lakhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatot, és a kiskorú lakhelye szerint illetékes első fokú gyámhatóságot olyan esetben, amikor a kiskorút nevelő család nagykorú tagja által elkövetett – a kiskorú erkölcsi, szellemi, testi fejlődését veszélyeztető – bűncselekmény alapos gyanúja miatt indul büntetőeljárás.

5. A Legfőbb Ügyésznek, hogy gondoskodjon arról, hogy a gyermek- és ifjúságvédelmi szakfeladatokat ellátó ügyészek rendszeresen ellenőrizzék azt, hogy a gyakorlatban érvényesül-e a Gyvt. 17. § (1) bekezdésében foglalt értesítési kötelezettség, vagyis az az előírás, hogy ha a büntetőeljárás sértette, vagy elkövetője gyermek- vagy fiatalkorú, az eljárás megindulásáról írásban értesíteni kell a nyomozást folytató hatóságnak a kiskorú lakhelye szerint illetékes gyámhatóságot és a gyermekjóléti szolgálatot.

Kezdeményezés

Az Obtv. 21. § (1) bekezdése alapján kezdeményezem, hogy a Heves Megyei Közigazgatási Hivatal Gyámhivatala Vezetője, folyamatosan és visszatérően ellenőrizze, hogy az önálló családgondozót alkalmazó települések jegyzői – mint a gyermekjóléti szolgálatot ellátó személyek munkáltatói – a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyes szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV.30.) NM rendeletben foglaltaknak megfelelő személyt alkalmaznak-e családgondozóként.

A rendőri szerveknek ajánlást nem teszek, de az Obtv. 17. § (1) bekezdésében foglaltak alapján felhívom az Országos Rendőr-főkapitányt, és kiemelten a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság figyelmét arra, hogy a Gyvt. 17. § (1) bekezdésében foglaltak szerint amennyiben a büntetőeljárás során gyermek- vagy fiatalkorú személy a sértett vagy az elkövető, az eljárás megindulásáról a kiskorú lakhelye szerint illetékes gyámhatóságot és gyermekjóléti szolgálatot minden esetben írásban értesítse.

Gönczöl Katalin